

A. Yağmur
Tunalı

Bu ruh ölmez!

A. Yağmur Tunalı

İlber Hoca yaşarken bize ayna tutardı. Şimdi gidişinin aynasında kendimizi seyrediyoruz.

Gidişinin ardından birkaç gün içinde yüzlerce yazı ve binlerce yorum geldi. Ben de gazete gibi kullandığım sosyal medya hesaplarımda üç ayrı yazıyla kervana katıldım. Mübalağa etmiyorum, yazılarımın onlarca sitede, grupta, sitede, hesapta tekrar yayınlandığını haber verdiler. Diğer yazılar ve yorumlar da eminim çokça yayılmıştır. **İlber Hoca**'nın bereketini böyle de gördük.

Bu daha başlangıç. Yazılanların çokluğu ve çeşitliliği bakımından rekor göreceğimiz anlaşılıyor. Şimdiden birkaç cilt edecek yazılar, bildiklerimize-düşündüklerimize ek dikkatler getirdi.

Hoca'nın neleri sevdiğini topluca duymamız, görmemiz önemliydi. Her biri örneklik edecek sevmeleri nasıl yaşadığı-yaşattığı hususunda tezler yapılacağını umuyorum. Çok yönlü anlaşılacak bir meseledir. Çünkü merakına sınır yoktur. Merkezde insan vardır. Her bilginin, her dikkatin varacağı yer insandır. **Hoca**'nın insan tanıma merakı ilk karşılaşmada fark edilirdi.

GÖÇEBE RUHLU YERLEŞİK AYDIN

Açılacak bir meseledir. Göçebe ruhlı bir bilgin, her gittiği yerde insanı görür ve insana döner. Bunun hayatı merkeze koymak olacağını bilmek lazımdır. Gezerek görerek anlayanlar ilmi de yaşanır hale getirirler. Gezgin ruhların şu veya bu merakı bilinir. Onunki dağcıların dağı, avcılarının avı cinsinden lokal bir zevk değildi. Her yeri, insanı, eşyayı geçmişiyile, yani bütün yaşanmışlıklarıyla bilmek isterdi.

Görerek yaşayan bir insandı. İlim hayatı da görmekle derinleşirdi. İki hafta önce hastaneden çıkınca artık gezemeyeceğini söylediğinde eklediği cümle tam da buydu: *"Artık böyle çalışacağız. Görmeden gezmeden nasıl çalışılırsa.."*

Yakından tanıyanların da, beraber çalıştığı bazı isimlerin de düşüncelerini bu sözün süzgecinden geçirmeden söylediklerini düşündüm. Hâlbuki kendini can alıcı özelliğiyle veren bir cümleydi. Değerlendirmelerde merkezî bir bakış edinmemizi sağlayacaktı. O dikkat olmayınca söylenen fikirler ve yorumlar yerine tam oturmadı. Birilerine ders verme, ahkâm kesme, rol biçme alışkanlığımızın ucuz örneklerine benzediğini de düşündürdü.

O yazılarda, konuşmalarda sıkça tekrar edilen, dizini büküp büyük eserler için çalışmadığına dair eleştirilerdi. Kütüphaneye, arşive dalarak yazdıklarına ekleyeceği daha büyük eserler yazabileceğini söyleyenlerin üzüntüsü elbette değerlidir. Fakat **Hoca**'yı tanıyorsanız burada küçük sanılan temel bir problem olduğunu görürsünüz. Bu görüş, yaşanana, gerçeğe, **Hoca**'ya uymuyor. **Hoca**'nın nasıl bir insan ve bilim adamı olduğuna bakmadan hüküm verilemez. Karakterinin şekillenmesi önemlidir. Entelektüel hayatına bakmak önemlidir. Unutmamak gerekir ki o bu şekilde hareket etmeyi tercih etmiştir. Şuurlu bir seçimdir ve daha önemlisi şimdi tam biliyoruz ki ona çok uymuştur.

KENDİSİ OLMAYI BAŞARMIŞ ADAM

Bilelim ki **Hoca** kendisi gibi yaşadı. Ciddî ilmî eserler de verdi; her okumuşa hitap edecek kitaplar, yazılar da yazdı. Daha çok da konuştu. Bunlardan popülerleştirilenlerin diğerlerinden daha az

değerli olduğu söylenemez. Başta **İlber Hoca**'nın kendisi bu fikre katılmazdı. İlim âleminde kabul görmeden de, lise yıllarından itibaren çok bilmek ve bunu herkese ulaştırabilmek istediği açıktır. Taşan merakının ve geniş kültürünün daha geniş bir çevreye ulaşmasını istedi. Bunun için çok çalıştı. Bir tarz inşa etti. Yeni bir yol açtı. Frenklerin "*public entelektüel*" dedikleri cinsten her kesime ulaşabilen bir aydın oldu.

HER ALANDAN KONUŞAN VE TAŞAN ADAM

En ağır görünen konuları herkesin anlayacağı hale getirmesi üzerinde durmak lazımdır. İmkânsız görünen sade anlatışlar edebiyatın *sehl-i mümtenîsi* gibidir. Usta sanatkâr işidir. Bildiklerini hazmetmekten öteye geçmek ve filozofisine varmaktır. Kolay elde edilmez.

Hoca her zaman derindi. Tembel denemez, çok çalıştı. Her zaman çalıştı. O neşe kaynağı görünen insanın derin endişeleri vardı. Derdi tasası memleket olanın rahat bir uyku uyuması zaten düşünülemez.

Memleket, **İlber Hoca**'nın aşılmaz hudududur. Taviz kabul etmez sevdasıdır. Türk vatanına sınımsız sarılmasında son asırlarda yaşanan toprak kayıplarımızın ve bitmeyen göçlerin sarsıcı etkisini unutmamak lazımdır. Hükûmetleri eleştirir, devletin üzerine titrer. Açılımlar gibi hesapsız işlere karşı hassasiyetinde de bu etki vardır. "*Türk! Türk! Türk!*" demesi boşuna değildir. Onu Türklük söz konusu olunca kükrer görürsünüz. Batı ülkelerinde Türklüğüyle daha keskin davrandığını ve anlamlı batılı ilim ve siyaset adamlarını nasıl mat ettiğini bilenlerden dinlemek lazımdır.

Söylenenlere bakalım da olanı da görelim. *İlim adamı şöyle olur, böyle yapmalıdır* dediğimiz elbise bazılarına uymaz. **İlber Hoca**'ya uymuyor. O, kabına sığmaz bir ruhtu. Önce onu görmek gerekir. O ruh yaramaz bir çocuk gibi huysuzdur. Yerinde duramaz. Merakına hudut olmamasından daha ileri bir derdi, dertleri vardır. **Taşansu Türker**'in Galatasaray'daki törende dediği de odur. **Hoca**, klasik manada bir *ilmiye* mensubunun örneği gibi davranırdı. Çok sevdiği **Ahmed Cevdet Paşa** gibi, *ilim, idare ve siyaseti* bünyesinde taşıyan bir aydın profili. Bir düşünce adamı. Bir entelektüel.

Konuşacaklarımızı bu tespitten sonra yerine oturabiliyorsak manası vardır. Yoksa onu anlamış ve anlatmış olmayacağımızı düşünürüm.

HOCANIN KALABALIK YALNIZLIĞI

İlber Hoca hayatının son 26 yılını yalnız yaşadı. Kalabalık bir yalnızlıktı. Hocalığında öğrenciyle yetinmedi. Bürokratlığında ona dünyayı ağırlamak da yetmedi. Hepsinden zevk aldı ama yetmedi. Durmadan başka ufuklar arayan bir ruhun insan ve çevreyle beslenmesi kolay olmuyor, olmaz.

Dünyayı dolaştı. Her gittiği yerde verimli görüşmeler ve çalışmalar geçirdi. Her yerden Türkçe duymayı ve memleket insanını, yemeklerini, havasını, suyunu, özleyerek döndü. Nerede ne vardır bilirdi. Sıkça söylemekte sakınca görmem, tarihi de o ayrıntılarıyla bilirdi. Yaşayanla gidenin onun için bu bakımdan farkı olmadığını her zaman hisseder, anlar ve görürdünüz. **Yahya Kemal**'in Türkiye'nin nüfusunu soran Batılı dostlarına "*yüz milyon*" dediğinde şaşırarlara "*Biz ölülerimizle beraber yaşarız..*" demesiyle ayındır.

Tarihi yaşayan ve yaşatan bu büyük ruhların dünyası dünyadan ibaret değildir. Fakat merkez bellidir. **İlber Hoca**, derdi tasası memleket olanlardandı. Memleketi karış karış dolaşmasında başka bir ruh gezinir. Ulaştığı insanlar her kesimden. Köylüsü, kentlisi, okumuşu, okumamışu, şu veya bu düşüncede oluşu pek fark etmez. Yoluna çıkan herkesle bir türlü temas kurar. Herkesin ona bir tarafından baktığına şaşırılmamıza şaşılmaz. İşte o bakışlar uzun yılların memleket gezilerinden,

konuşmalarındandır. Bu kadar insan ve bakış çeşitliliğinin **İlber Hoca** sevgisinde buluşması türünden bir başarı pek görülür şey değildir.

Hakkında bu kadar net hüküm vererek konuşabileceğimiz kimseler bu dünyaya ender gelir. İnsanlığı bir konuda aydınlatacak büyük ilim adamı gelir. Şu veya bu sanatın el üstünde tutulacak yüksek yaratıcısı gelir. Dünyaya fayda sağlayacak buluş sahibi gelir. Yönlendiricisi, siyasetçisi, kurtarıcısı gelir. Az gelir ama gelir. Onlar içinde, bilimden sanata ve hayata uzanan dikkatleriyle yaşayan bir *fenomen* tipi daha da az gelir. **İlber Hoca**'nın ayırıcı özelliği budur ve kişiliğine, hatırasına buradan bakılacaktır.

FATİH CAMİİ HAZİRESİ

İlber Hoca'nın gezip konuştuğu yer ona çok yakıştı. Taziye için arayanlar bana da sordular. Soranlar çok olunca yazdım da. *"Gelibolu'ya gömülmek istemiş, neden Fatih Camii Haziresi'ne defnedilecek?"* dediler. *"Düşünenler iyi düşünmüş. Hoca Fatih'in ayakucunda yatmaya niçin itiraz etsin? Lütûf kabul ederdi.."* dedim.

Gelibolu'yu niçin istediğini de ayrıca yazmak lazım. Çanakkale, bizim dünyada benzeri az olan zaferimizdir. İngiliz'in, Alman'ın, İtalyan'ın yok. Türk'ün var. Yabancıların şahitliğini de hatırlatarak hep bunu söylerdi. Bazen söylerken dayanamaz ağlardı. **Âkif**, *Necid Çölü*'nde **Kuşçubaşı** ile görevdeyken zafer haberini almış ve *Çanakkale Şehidleri*'ne ithafen o şiiri söylemişti. Memleket dalgalanmıştı. İstanbul'da o şiir ruh olup esmişti. Şiiri okuyan **Süleyman Nazif** heyecanla o meşhur sözü haykırmıştı: *"Allah'ın şairleri var!"*.

İşte **İlber Hoca**'yı ağlatan bu zaferi söyleyen şairden önce o muazzam ölüm kalım mücadelesiydi. *"O boğaz harbi nedir, var mı ki dünyada eşi/ En kesif orduların yükleniyor dördü beşi"* mısralarıyla başlayan şiir. *"Gömelim gel seni târîhe desem sığmazsın"* mısraıyla kanatlanmış şiir. Şairinin çoğu şiirlerini didaktik söylediğine takılarak konuşanları estetiğiyle, duygusuyla dilsiz edecek şiir. **Âkif**'in sanatını taçlandıran şahane söyleyiş. Ve **Süleyman Nazif**'in şairden damıtılmış cümlesi.

İlber Hoca'nın, destanın yazıldığı mekânda, şehitlerle beraber son uykusuna varmak istemesi de beni hep ağlatırdı. O tarihin çocuklarıyız. Bu ruh ölmez!